

שמעתא עמיקתא

החושש שלא יוכל לספור כל ספה"ע, האם ימנה בברכה

א. ספירת העומר בזמן הזה מה"ת או מדרבנן

נצטוונו מה"ת לספור מ"ט יום מיום הבאת העומר שהוא יום ט"ז בניסן, שנאמר (ויקרא פכ"ב, פס' טו) "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאוקם את עומר התנופה".

ונהי הראשונים האם מצוה זו נוגתת מה"ת דוקא בזמן שהבית המקדש קיים או אף בזה"ז. דעת החינוך (מצוה שו) דנוהגת מה"ת בזמן הבית שיש שם עומר, ומדרבנן אפי' בזה"ז. וכתב הר"ן (פסחים יט. בר"ף) דכן דעת רוב המפרשים. אולם דעת הרמב"ם (תמידים ומוספים פ"ו ה"כ"ד) שהיא מה"ת אף בזה"ז. וכן דעת רבינו ישעיה המובא בשב"ל (רס"י ר"ד) ו**הראב"ה המובא באו"ז** (ערלה ס"י שכת). ועי' **ביאור הלכה** (ס"י תפ"ד ד"ה לספור) שהביא עוד סמוכים לדעה זו (ומש"כ שכן דעת החינוך דבריו צ"ע, שהרי בחינוך שלפנינו מבוואר להדיא שאינו אלא מדרבנן, וכבר גרסא ארתה היתה לפנינו, עי' **במנ"ח** (אות ה)).

ולהלכה דעת ה**טשו"ע** (ס"י תפ"ט ס"ג) שהיא מדרבנן. וכן נקטינן כעיקר כמ"ש **המ"ב** (ס"ק יד ו"ס"ק כה). ומ"מ דעת הרמ"א (שם ס"ג ד) דחייב לכתחלה לדעת הסוברים שהיא מדאו"ז (ע"י **במ"ב** (שם ס"ק כה)).

ויש לדון לענין מי שיועד שלא יוכל למנות כל הספירה כדון, וכגון שמחמת טרדותיו או מחמת חולי עלול לשכוח, או שחביב לעבור ניתוח (ר"ל) באופן שלא יוכל לספור יום שלם, האם רשאי למנות עם ברכה או דלמא עולו לחוש שמא בברכותיו יהיו לבטלה מחמת שופסוד יום מהספירה.

ב. מצוה אחת או כל יום ויום מצוה בפני"ע

נח' הראשונים האם ספירת העומר כל יום ויום היא מצוה בפני"ע או שכל הספירה מצוה אחת היא. דעת ה**בה"ג** (הל' מנחות קל"ג ע"ג, הובא בתוס' מגילה כ: ד"ה כל הלילה) ו**האו"ז** (ערלה ס"י שכת) דמי ששכח לספור ספה"ע לילה ויום לא ימנה עוד בברכה דבעינן תמימות וליכא. אולם **תוס'** (מנחות סו. סד"ה זכר) דחו דברי ה**בה"ג**. וכן פסק ה**רא"ש** (פסחים פ"י ס"י מא) **בשם ר"י** דכל לילה ולילה מצוה בפני"ע היא. וכ"כ **המאירי** (פסחים קכ"א: ד"ה ד"ה) כי לא נאמר תמימות לפירוק על מנין ולפיקועו מכל וכל, אלא שמהצוה כל היא. ועי' **בחינוך** (מצוה שו) שלא הוודו מורנו וספרות לספרת הבה"ג. וכן נקט **בספר המכריע** (לכ"י מט"טא ה"ק ס"י כ"ט) שהרי בכל יום ויום הם מברכים על ספה"ע, ואם איתא שאינן אלא מצוה אחת ומעבדין זה את זה, כיון שבידך בלילה הראשון לא היה צריך לברך אלא היה מונה בלא ברכה.

ועי' **בתרו"מ** (ס"י ל"ג) בלמשה נהגין כהלכות גדולות. וכן פסק ה**שו"ע** (שם ס"ח ע"ג) דאם שכח לברך באחד מהימים, בין יום ראשון בין משאר ימים, סופר בלא ימים בלא ברכה. [אלא לדלועל י"ל דעיקר הדין כדעת תוס' ועימיה דהם רובא, אלא דמשום ברכה לבטלה חשש ה**טשו"ע** לדעת ה**בה"ג**. וכן משמע מ**המ"ב** (שם ס"ק לז). וכן הדין **בבית שלמה** (ס"י ק"ב) ו**בערוה"ש** (ס"י תפ"ט אות טו). ועי' מש"כ בזה בס"ד בגליון נ"ח].

ג. שכח לספור בא' מהימים האם מתברר למפרע שברכותיו היו לבטלה

והנה לכאורה י"ל דאף לדעת ה**בה"ג** מי ששכח למנות יום א' אין ברכות שבידך עד עתה לבטלה, וזה ע"פ דברי ה**ריטב"א** (חולין ק"ו). שנקט דהנוטל ידיו לאכילה ובידך, ואח"כ נמלך ולא אכל, אין מחייבים אותו לאכול כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, דהא מכיון שנטל ידיו וגמרה לה ברכת הנטילה, דעילה הוא מברך וההיא שעתא דעתו היה לאכול, ע"כ.

ובדרך זה מצאנו **בהלכות קטנות** (ס"י מח) שכתב דמי שהפרש תרומה ובידך עד ההפרשה, מ"מ רשאי להשאל עליה, דאין בכה"ג משום ברכה לבטלה מאחר שחל שם תרומה עליה לפי שעה אח"כ הוא כמו שפרשפ, ע"כ. ו**בכת"ש** (יו"ד ס"ג ש"ג) כתב דאין כאן ברכה לבטלה כי ככה מברך וציוונו להפריש תרומה חלה וענין הפרשת תרומה חלה הוא שישאר לו כח לשאול עליהם וכה ציוונו להפריש ואותם עי"ז זה וכן עשה, ע"כ. וכ"כ **במהרי"א** (אות"ס ס"י ק"ג) ו**בש"ד** (ח"ו י"ג ע"ג 320 אות כ"ט). וכן מובא בספיקות הר"מ (יו"ד ס"ג ש"כ"ג ס"ע א) ונשאל כליו דלאכא משום ברכה לבטלה בכה"ג. ולפ"י י"ל דה"ה בני"ד כיון שבשעת בירך דמי ששכח לברך **המ"א** (יו"ד ס"ג ש"כ"ג ס"ע א) איננה לבטלה. [ומתוס' (כתובות ע"ב ד"ה וספחה) שכת' דזבה אין מברכת על ספירתה משום שמא תראה ותסתר, אין ראיה דחששו שברכותיה יהיו לבטלה, כי י"ל דכיון שאין בידה למנות ראיתה לא רצו לתקן לכתחלה ברכה על ספירה שעולה להתקלקל, ועיין. ועי' מש"כ **ברב פעלים** שם].

אלא דיעונין **בח"ו"י** (ס"י ק"ג) שפסק דבכה"ג הברכה על ספירתה היא לבטלה. וכן פסק **בג' מהרש"א** (יו"ד ס"ג ש"ג על ה"ט"ו ס"ק א). וכן הוא **דבריו במכילתא** (ח"ו"י ס"ו נ"ג). ולפ"י י"ל ג"ד תלוי ב"א.

אלא דבאמת יש לדחות דלכו"ע בספה"ע נמצאו הברכות לבטלה, דשאני הא דהריטב"א דמצותו מצוה תמימה היתה שהרי ידיו טהורות, וכן בהא דההלכות קטנות הרי תרומתו תרומה, אבל הכא הרי המצוה לא מסתיימת עד סוף הספירה (למחמירים לעיל) דתמימות בעינן. (וחילוק זה מוכרח שהרי דברי החיד"א **במורה באצבע** המובא לקמן לדבריו **במחז"ב** (קו"א ס"י ק"ח) שפסק כהריטב"א). ועי' עוד לענין דברי הריטב"א בגליון כ"א.

שו"ר **ברב פעלים** (אות"ס ח"ג ס"י לב ד"ה מהו י"ל להכניח) שכתב דמי שאינו יכול לקיים מצוה בכשיעור, וכגון שאינו יכול לאכול אלא חצי זית מצוה, איכא קצת מצוה בחצי שיעור, והוכיח כן ממה דלא חששו בספה"ע שמא ישכח לספור יום א' ויהיו כל ברכותיו שבידך לבטלה, אע"כ דאיכא קצת מצוה בחי"ש ולכן אין ברכותיו לבטלה כיון דעשה קצת מצוה, ונהי לכתחלה לא מברך על מקצת מ"מ בדיעבד לא הוי ברכותיו לבטלה, ע"כ.

אולם **החיד"א בברכ"י** (ס"י תפ"א אות ד) כתב **דקצת מצוה** איכא בחצי שיעור מקיום מצוה. ואעפ"כ כתב בספרו **מורה באצבע** (ס"י א אות ר"ה) **דבספה"ע יזדדו ועשה סימנים שלא ישכח לילה א'** כשאינו מונה בצבור דאפשר לישכח גם ביום והיו כל הברכות מלילות **שעברו לבטלה**, ע"כ. וכן מבוואר **בשו"ת יד יצחק** (ח"ב ס"י מח אות א) דבכה"ג ברכותיו לבטלה. ועי' **במנחת שלמה** (ח"א ס"י צ"א אות כה ס"ק א) שעכ"פ חשש לדעה זו.

ויש לתת טעם לדברי החיד"א ע"פ **החינוך** (מצוה שו) שכת' שמי שלא מנה יום א' כיון שמצוה א' היא הרי כל החשבון בטל ממנו. וכן דייק ה**מנח"א** (שם אות ו). וא"כ י"ל דאין בימים שפור אפי' חצי מצוה אפי' חצי ספירה כלל.

ויעונין עוד **במ"ב** (שם תפ"ט ס"ק א) שצידד ע"פ **ספר שולחן שלמה** (ס"ע תפ"א אות א) דנשים לא יברכו על מצוה זו דהא בודאי "יטעו" ביום אחד (עיי"ש **שולחן שלמה** שכתב "ודאי יטעו ביום ולא יודעין הדין, ועוד דהא אינה מבינה מה היא סופרת ובוה מאד צריך ליהדר מה שהוא אומר דאלי"כ לא יצא"). ומוכח דחשש יברכו על מנין שאינו נכון ונמצא הברכה לבטלה ממש, אבל לא חשש דאפשר שישכחו מלספור יום א' ויהיו ברכותיהן לבטלה. אלא דיי"ל דס"ל להמ"ב דלא חיי' לשמא ישכחו למנות (ודלא כהרב פעלים הנ"ל), אבל לעולם אם שכחו ברכותיהן לבטלה.

ד. יודע שלא יוכל למנות א' מהימים

ומעתה י"ל דמי שיועד בעצמו שלא יוכל לספור כל הספירה כדון עליו לחוש שברכותיו למפרע יהיו לבטלה, וע"כ יספור מעיקרא ללא ברכה. ואף אם נימא דליכא ברכה לבטלה למפרע אכתי י"ל דדינו כמי שכבר שכח לספור יום אחד דתו אינו מונה בברכה מחמת שלא מברכים על ספירה מקולקלת ואי"ה כשיועד שספירתו סופה להיות כך.

שו"ר שהגרש"ק צ"ל **בספרו קנאת סופרים** (ס"י ל"ט) נשאל בזה ופסק דרשאי לברך, כי "תמימות תהינה" תעבי (ולא תמימות יהיו), ומשמע דהוא צויו על האדם שישתדל שיהיו תמימות, ולכן אם כבר שכח יום א', אין בידו לכונן שיהיו תמימות, אבל כשעדיין לא שכח יכול הוא לספור והוא מכיון להיות תמימות ושלא ישכח, ואם אח"כ אירע ששכח הוא לא פשע רק שכח ולא הוי ברכה לבטלה.

אולם דברי החיד"א והרב פעלים הנ"ל מבוואר דלא כדבריו. ועוד דאף לדידיה היכן שודאי לא יוכל לספור מחמת שנקבע לו לעבור ניתוח וכדו' שלא יוכל לספור כל היום י"ל דהוא י"ל נמי יודה דאין עליו לספור עד כמה שאין יבדו השתדל שיהיו תמימות. [ואע"פ שכתב שם עוד דאונס כמאן דעביד וא"כ תמימות קרינן ביה, לא כתב כן אלא לסוף כמ"ש. ובלא"ה דברי הגרש"ק צ"ל סותרים למש"כ בספרו **חכמת שלמה** (רס"י תקמ"ה) דלא אמרינן אונס כמאן דעביד אלא במצות שאפשר ע"י שליח. ועי' עוד **במהרי"א** (שם) שכתב נמי ספרא זו (דאונס כמאן דעביד) כשעכ"פ לכתחלה היה דעתו להשלים השיעור ואח"כ [אנס].

ושו"ר **בתשובות ונהגות** (ח"ו"י ס"י קמ"ג) שכתב דבכה"ג יספור עם ברכה, כי אף לבה"ג לא ברכה בברכה מצוה דרבנן בפני עצמה היא, וע"כ כ"ז שיש בידו מנין תמימות חייב מדינא לספור אף שיועד שלא יוכל לספור יום אחד. וכ"כ **בבצל החכמה** (ח"ה ס"י צ"א ו"ס"י מה). אלא דלכאורה צ"ע מהחינוך הנ"ל שכתב דלפי הבה"ג אם מחסר יום א' כל הספירה מקולקלת, וא"כ כמו שאינו מברך אחר ששכח יום א' ה"ה כשיועד שלא יוכל יום א' לספור דמאי שנא. [ומה שהביא ה**בצל החכמה** דעת ה**שאג"א** (ס"ק ד"ה ואומר אני) שמוותר לברך על קיום מצוה בחי"ש. כידוע דעה זו חידוש היא. וכן החיד"א **בתיים שאל** (ס"ס"ד ד"ה ותו דיש לחלק), **הרב פעלים** (שם) ו**הערוה"ש** (ס"י ת"א אות א) פסקו דלא מברכים על חי"ש. ובפרט דלפי הרבה פוסקים ליכא מצוה בחי"ש כלל וכמו שהבאנו בס"ד בגליון נ"ח].

ועל כן נראה מי שיועד בודאי שלא יוכל לספור א' מימים מחמת איזה אונס, עדיף שישכח מאחר שיוציאו ידיו הברכה. וק"ו במקום שיש חשש שימנה שלא כהוגן דאכא לספור (וכמ"ש המ"ב לענין נשים). אבל במקום שאינו רשאי שלא יוכל לספור, כיון שעיקר הדין שכל יום ויום הוא מצוה בפני"ע, בכה"ג דרכה עוד ספק סמוכין לברך כמבוואר לעיל בשם התוה"ש (ואף מי שקבעו לו ניתוח וכדו' י"ל דאינו בכלל ודאי דשמא הניתוח ידחה). ובדרך זה פסק ה**גר"ש וואזנר צ"ל** (מבית לוי ח"ג עמ' לו אות ה) ו**בשו"ת שרגא המאיר** (שו"ת ס"ד לא).]

שו"ר **בשו"ת הגרש"א צ"ל** (הליכ"ש פ"יא אות ט ה"ב 35) שבכל גוואל יברך אף לסוברים שדיין ברכה לבטלה למפרע, ע"כ שעושה מה שמוטל עליו. ו**הגרש"א צ"ל** (קבוץ תשובות ח"ג ס"י פ"ג) פסק נמי הכי כי סמכנין בכה"ג על רוב הפוסקים דכל יום הוי מצוה בפני"ע. וכן פסק **האור לציון** (ח"א ס"י לו) מטעם אחר, עיי"ש. ו**הגרנ"ק שליט"א** (חוט שני שבת עמ' שע"ד) נשאר בזה בצ"ע.

מסקנא דדינא-

העולה לדינא, מי שיועד בודאי שלא יוכל לספור א' מימים על ספירת העומר מחמת איזה אונס, עדיף שישכח מאחר שיוציאו ידיו הברכה. וק"ו במקום שיש חשש שימנה שלא כהוגן. אבל במקום שאינו רשאי שלא יוכל לספור, כיון שעיקר הדין שכל יום ויום הוא מצוה בפני"ע, לכתחלה יכול לברך.

הישן בלילה על מטונו וקם ללמוד וחוזר לישון כיצד ינהג בברכה"ת

כתבו תוס' (ברכות יא: ד"ה שכבר נפטרו] - אומר היה ר"ת שאדם נעמד ממשונו בלילה ללמוד א"צ לברך ברכות התורה, מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת, ולא נהי"א.

וכדברי הר"ת איתא במדרכי (ס"י כ"ט) משמיה דהר"ם. אולם ה"רא"ש (שם ס"י י"ג) כתב דאם למד בלילה הלילה הולך אחר היום, וא"צ לברך כל זמן שלא ישן, אך מי שרגיל לישון ביום שינת קבע על מטונו הוי הפסק צריך לחזור ולברך.

וכ"כ בתשובה (כלל ד' ס"א א') דאדם הרגיל לשכב על מטונו בכל יום ולישן, שינת קבע מקרי, והוי הפסק צריך לברך ברכת התורה בקומו. אבל הרגיל להתנמנם מיושב או על אצלי ידיו, שינת עראי הוא, ולא הוי הפסק. וכן אם השכב עצמו על המטה ולא היה יכול לישן לא הוי הפסק, דבעודו נעור דעתו על למודו. והביא דבריו בטור [או"ח ס"י מ"ז].

ובתורבות הדשן [ח"ב ס"י קכ"ג] שאל - המשכים ללמוד אם נוהג כמו האורח חיים משם ה"רא"ש, או כמו שכתב הר"מ פ"ק דברכות במדרכי דשל אתמול פוטר עד שחרית אחרת, והא"כ כן נוהג. והשיב - מורי דודי הקדוש מהר"ר אהרן הגיד לנו בישיבה שהוא היה נוהג לברך כשהיה משכים קודם שירא היום, וכן שא"י נוהג אחרי.

ובאגור (ס"א א' ה' תפילה) הביא דעת ר"ת וכתב דיחיד הוא דברב זה וכל הפוסקים אומרים שיש לברך, וכן תוס' בעצמם, וכן נהגו לברך כמשמשים אפי' קודם היום.

אולם לענין שינת יום כתב דמור אביו מהר"ר יודא לנדא הנהיג שלא לברך ביום אפי' ישן שינת קבע, וכן ראוי לעשות, כי המקיל במקום שיש מח' הוי זה לא הפסיד, כי הברכות אינן מעכבות.

ולכבר תמה על דבריו בב"י [או"ח ס"י מ"ז] דהא בין להרא"ש ובין לרבינו שמחה והר"ם [הנוכרים בהתגרות מימנותיו פ"ז מהל' תפילה אות ט'] שינת הוי הפסק, ולא חזינון מאן דפליג עלייהו, וא"כ האיך הנהיג האב דלא כמאן, והבן ייפה כח האב משום ידש מח' ברובו, ואנן לא אשכחן מאן דפליג בהא.

וכתב דאפשר שטעמם משום דלר"ת אפי' שינת כל הלילה לא הוי הפסק, ואצ"פ אפי' הלי' כמותו מפני שכל הפוסקים הלוקים עליו, היינו בשנית לילה, אבל בשנת יום מהוה יש לחוש לדבריו. וכן נוהגים העולם שלא לברך ביום אפי' אחר שינת קבע.

(וכבר עמדו האחרונים בסתירת דברי הר"ם בין מ"ש המדרכי שמו"ל מ"ש הגר"מ משמו, וצ"ו לדבריהם בברכ"י ס"ק א' ע"ש).

ולדינא כתב ה**שו"ע** (ס"י מ"ז ס"א) שינת קבע ביום על מטונו הוי הפסק, ור"א דלא הוי הפסק, וכן נהגו. ע"כ. והורמ"א לא השיג מדיד על דבריו.

אולם המנ"ח (ס"ק כ"ה) הביא דברי הלחם חמודות [פ"ק דברכות ס"ק ע'] דכתב דלו נראה הדמיון תע"ב, ושכן נהג מורו מוה"ר דיעקב גינצבורג זלה"ה. ושכן הסכים הא"ר ביום הרבה ראשונים ואחרונים, וכ"כ הגר"א, וכן העתיק ה"ה"א להל'. ואף דבפ"ג משמע נדונל לסמוך על המנהג הזה שלא לברך עכ"פ נראה פשוט דהסמוך על כל הפוסקים שהוכרזו ומברך לא הפסיד.

ובס"י"ב כתב ה**שו"ע** דאף אם למד בלילה לזמן הולך אחר היום שעבר וא"צ לחזור ולברך כל זמן שלא ישן.

ופי' המנ"ח"ב (ס"ק כ"ח) כל זמן שלא ישן שינת קבע, אבל אם ישן שינת קבע על מטונו אפי' בתחלת הלילה חשיב הפסק. ואפי' ה"יא שבס"יא מודו בזה.

(ועי' בהליכות שלמה [תפילה פ"ו ס"א] משמיה דהגרש"ז צ"ל דהישן שינת קבע על מטונו בלילה אם נמשכה שנתו חצי שעה מברך בקומו ברכת התורה, ואף הישן בבגדיו, אם נשכב על דעת לישן כמה שעות בלבד בקומו, אפי' נעור קודם הצות לילה.

ובדבר הלכה [שם ס"ק ג'] הובא משמו הישן בתחלת הלילה לזמן קצר בשעה בבגדיו, אפי' על מטונו, ע"מ לקום, וברדתו לישן אפי' שינת הלילה העיקרית, אינו צריך לברך ברכות התורה בקומו בלילה, אלא בקומו משנתו העיקרית. וכן מי שישן ביום ונמשכה שנתו גם בתחילת הלילה לא יברך בברכה בתורה, אך טוב שיתברך אהבת עולם של ערבית שתעלה לו לברכות התורה. ע"כ.

ואצ"פ ה"ה"א"ש כתב דדוקא להתנמנם מיושב על אצילי ידיו הוי שינת עראי, ומשמע דכל שישן על מטונו שינת קבע הוי, ושינת קבע בלילה לכ"ע הוי הפסק.

אפשר דדעת הגרש"ז דכיון דנהגו דשינת קבע ביום לא הוי הפסק, הרי דס"ל להשינה מחמת עצמה לא הוי הפסק, והא דשינת קבע בלילה הוי הפסק, היינו בצירוף דנמרו אותו היום, והשינה בפני"ע לא הוי הפסק, וכן אגמור היום גרידא לא הוי הפסק [עד עלות השחר], אלא דבצירוף

קן ברשות פרטית, האם אפשר לקיים בו מצות שילוח הקן

א. מצוה מה"ת לשלוח את המעל הבנים

נצטוונו מה"ת שלא נקח קן צפור האם והאפרוחים (או הביצים) יחד, אלא נשלח את האם קודם שניקח הבנים, שנאמר (דברים פ"ב פס' ו) "לא תקח את האם על הבנים שלח את האם ואת הבנים תקח לך".

ב. ברכה על מצוה זו

וכבר נח' הראשונים האם מברכים על מצוה זו. דעת התמים דעים להראב"ד (ססי קנט) ע"פ בעל העיטור דצריך לברך, ודלא כמי שרצה לומר שלא יברך מפני שיש בה גם לאו דלא תקח וגו', דהרי כמה מצוות עשה שיש בהן גם לאו ומברכין עליהם. וכן פסקו

הסמא דחיי" (סי' א) והערה"ש (סי' רצב אות' א) ונע"י גערוה"ש שם שנתקן בפירושו דברי הרשב"א שבסוף.

ואמנם דחיי" בן פלט המובה ברע"א (ח"א סי' יח) ובאבודרהם (רי"ש שער א) הביא סברא זו דאין מברכים על מצוה זו כיון שהיא בא מתוך עבירה, וכתוב "לא תקח" ואם לקחת שלח תשלח. [אולם הראב"ד (ס) הקשה על דחיי" בן פלט דאם נטלה ע"מ לשלחה מאי עבירה איכא. ובברכ"י (סי' רצב אות' א) כתב דז"ל דדעת הר"י בן פלט והרשב"א דכיון דבמצוה איכא אופן דיש עבירה, וכגון שלקחה שלא ע"מ לשלחה, לא פלוג רבנן].

וכן מצונו ברבינו בחיי (דברים פ"ב פס' א בסוף) שכתב דמצוה זו חז"ל לא תקנו לה ברכה, אולם הטעם אחר, והיינו כי אין זו מצוה מחוייבת כמו שאר מצוות, ואינו חייב לחזור אחריה במכוון אלא כשיזדמן לו, וזהו לשון "כי יקרה", ועוד שאינו חייב בשלוח אלא כשהוא רוצה לסיק הבנים, ע"כ. ועי' עוד ברע"א (ח"א סי' רפג).

וכן פסק הברכ"י (סי' רצב אות' א) ושייב"ב (סי' רצב אות' א) ע"פ הראב"ד ודעימיה על מצוה זו. וכן בעיקרי דינים (וי"ד סי' לב אות' ט) הביא בשם תשובת אורח חיים (סי' ס) שאין לברך על מצוה זו דשמא יהיו הביצים מזורזות ואין לברך מספק. והובא בפתי"ש (סי' ב) והכי נקטינן משום סב"ל. וכן פסק הגר"ח שליט"א (שלח תשובת הגר"ח א"א ואת א) והוסיף דמ"מ יכול לברך ללא שם ומלכות. [ועי' עוד בברכ"י (סי' רצב) דאין לברך שהחיינו על מצוה זו דסב"ל, ודלא כמי' בשו"ת סמא דחיי שם דיש לברך. ובערוה"ש (ס) כתב דברכת שהחיינו נ"ל דלא לברך שהיא מצוה שאין בה שמחה ואינה מזומן לזמן].

ג. איך צריך לשלוח את האם

ולענין צורת השילוח, שינוי בחולין (קמ"א): עד כמה משלחה, אמר רב יהודה עד כדי שתצא מתחת ידו. וכן פסקו הטשו"ע (ס"ע ד). ועיי"ש (ס"ע ה) דאם רוצה ליקח את האם ולשלוח הבנים, אינו רשאי. וכתב הברכ"י (סי' רצב אות' א) דכיון דאם נטל האם מעל הבנים ולא שלחה עובר על הלאה, כשרוצה לקיים מצוות שלוח יכיון כשיקנה"ש לזכות בה אלא שהוא לוקח כדי לקיים מצוות שלוח וכמבואר בחולין (קמ"א): דבכ"ה לית לך בה, לכן הורה האר"י ז"ל, ע"כ.

אלא דעי' בבנין ציון (החדשות סי' יד) שכתב ששאלתי את רבי הגאון מו"ה אברהם בינג זצ"ל איך יקיים מצוות שלוח הקן, והיה דעתי שיגביה האם מעל הבנים ויפריח אותה, והשיב לי שאסור לעשות כן ממדי דשלוקח אותה עובר בלאו דלא תקח האם על הבנים אלא שצריך לגרש אותה מעל הקן עד שתפרח, ע"כ. אלא דצ"ע דמשמע מדברי דלא מהני לקחתה ע"מ לשלחה, אולם עי' בדברי הראב"ד לדעתו דמבואר לחת"א דלא כדבריו. [ושמא כוונתו דאין לעשות כן כי בכ"ה איכא חשש תקלה שיבוא לידו איסור לאו, וצ"ע].

עוד אמרו בחולין (קמ"א): במאי משלחה רב הונא אומר ברגליה ורב יהודה אומר באגפיה. ופרש"י (שם בפירושו השני) ר"ה אמר ברגליה דאפילו תלש כנפיה רק רגליה שלימות ומשלחה ברגליה דין, ורב יהודה אמר באגפיה דצריכיה שהיו כנפיה שלימות שתוכל לפרוח. אולם הרמב"ם (שחיטה פ"ג ה"ה) פירש ר"ה אמר ברגליה שצריך לתופשה ברגליה, ורב יהודה אמר באגפיה שצריך לתופשה בכנפיה ולשלחה. ומבואר דלדעתו צריך לשלחה בידו ואם מפרחה בהקשה על הקן שתפרח מאליה לא מהני. ובאר הערוה"ש (וי"ד שם אות

א) דלשון שלח תשלח הוא בידו דזוקא שיאחזהו ויפריחהו אבל אתו קול ופרחה מחמת הקול לא מהני.

אלא דקשה ע"ז מהא דאמרו בחולין (ס) "זיל טרוף אקן דליגתהו וקניהו". ומבואר דלא בעינן לשלוח ביד דזוקא. ובאמת כבר עמד שם בחת"י (ח"א סי' ק) ודימה דחת"א בעי לקיים מצוות שלוח אלא לקנות פרי שובכו ויהיה מזומן ופטור מלשלח, אלא עומד שאסור לקנות הבנים בעוד שהאם רובצת עליהם ע"כ טרוף אקן להגביה האם, ולא שקיים בזה מצוות שלוח אלא שיהיה מותר לקנות הבנים. [ועיי"ש שכתב דהמוצא קן בשבת לדעת רש"י יכול לשלחה, אולם לפי הרמב"ם שמוצא שלוח ביד אסור משום צידה וטלטול מוקצה. ורע"ה שכתב דאפילו להפריח לאו שפיר דמי, דכיון דלהרמב"ם לא יצא ידי חובת מצוה נמצא מתאכזר שלא לצורך, והמתחסד בזה אין רוח חמיה נוחה הימנו. ועוד דלפי הוזהר אין לקיים מצוה זו בשבת. וכן דעת הגר"ח שליט"א (שם תשובת הגר"ח א"א אות קב) דאין לקיימה בשבת].

אלא דלכאורה יש לתמוה על דברי החת"י דמשמע על דברי הגאון דאין מברכים על מצוה זו. ועוד דלפי"ז מוכח דאין חובה לקיים מצוה זו וכמי' שם, אולם כבר נקטו הרבה פוסקים דמצוה זו היא מצוה חיובית דבר (עי' בגליון קפ"ב בס"ד).

ולקמשה ע"י הטשו"ע (ס"ע א) שמשמע שפסק כרש"י, וכ"כ בביתור הגר"א (אות ט). ובאמת אפשר דאין הרמב"ם לא בא למימר אלא דצריך מעשה שילוח מכחו דזוקא ולא שנגרם על ידו, וכגון שאם פרח האם מעצמה לאחר שלקחה לא קיים המצוה שנאמר שלח תשלח וכמי' הרמב"ם שם הל' ג'. ואמנם היכן שעי"י מעשה שלו שלח האם וכגון שטרף הקן מהני אף לפי הרמב"ם [אולם בביתור הגר"א (ס) מבואר דרש"י הרמב"ם פליג]. וכן פסק החזו"א (סי' קעה ס"ק ב) אפילו דעת הרמב"ם [וכ"כ הגר"ח שליט"א (שם תשובת הגר"ח א"א אות א) אלא שבחזו"א], וכן דעת הגר"ח שליט"א (שלח תשלח ע"מ מה) והתשובות והנהגות (ח"ה סי' ש) שאת ב' ח"י"א סי' שכת). [אלא דנימוק של התשובות והנהגות צ"ע וכפי שמבואר לעיל דהיכן שלקחה ע"מ לשלחה אין איסור כלל]. ועי' באבנ"ז (ח"י"א סי' מט מחדש אות א).

ד. קן ברשות פרטית

עוד לפינן בחולין (קלה - קלט): דשילוח האם אינו נוהג אלא בשאינו מזומן דכתוב (דברים פ"ב פס' ו) "כי יקרא" פרט למזומן, ע"כ. ואמרו שם (קמ"א): יוני שובך יוני עליה חיבים בשילוח, ואע"פ שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, כיון דאסור לזכות בביצים שהאם רובצת עליהם שנאמר (שם פס' ז) "שלח תשלח את האם" והדר "והבנים תקח לך" כל היכא דאיהו לא מצי זכי לא זכיא ליה חצרו. וכתב הר"י (פ"ה ד"ה יוני) ומיהו אי טרוף אקן עד שהוגבהה האם, קניא ליה חצרו לביצים והיו מזומן ופטור, וכי קאמרינן דיוני שובך חיבים בשילוח היינו כגון שלא הוגבהה האם מעל הבנים כלל משהטילה הביצים דבכי איהו לא קניא ליה חצרו, ע"כ. וכן פסק הטשו"ע (שם ס"ע ז). וכתב הברכ"י (שם אות ד) דהא דמזומן פטור, היינו דפקע חיוב שלוח בין מבעל החצר בין מאיש אחר דעלמא, ע"כ. ולפי"ז קן הנמצא ברשותו חייב בשלוח א"י"כ האם פרחו דפטור כיון שקנתה לו חצרו.

ה. מפיקר הקן אחר שקנהו

מעתה יונתו שדרדכן לעוף לחזור מיד קונה חצרו הביצים. וענין בברכ"י (שם אות ב) דאף אם יפקיר אח"כ הבית פטור מלשלח, שכבר נקרא עליהם שם מזומן, דאי לא תימא הכי כל אדם יפקיר תרגולתו בביתו ויקיים מצוות שלוח הקן, ע"כ. אולם דעת בעל האג"מ ובעל הקהלות יעקב (שלח תשלח ע"מ ע"א) והגר"ח שליט"א (שם תשובת הגר"ח א"א אותיות מט וס) דאחר ההפקר פקע שם מזומן מהם. ועי' בסמוך.

ו. אין כוונתו לקנות את הקן שברשותו

אלא דהיכן דמדעיקרא לא ניתא ליה לבעל החצר לקנות את הקן, י"ל דאין חצרו קונה לו בעל כרחו. וכ"כ החת"י (וי"ד סי' שי ד"ה וראיתו). וכן מצונו בנתה"מ (סי' רצב ס"ק א) לענין אבידה דפסק הש"ך (ח"י"א סי' רצב ס"ק א) וסי' רס"א ס"ק א) דאם נמצא בחצרו אמרינן שזכה בה מיד דלחצרו כידו, ואם לא התיישבו בעליה מיד נמצא קונה לאיש יאוש ובאיסורא אתי לידה. דמ"מ כל שאומר לא ניתא לי בקנין ובשילוח החצר, וראי דאין חצרו כידו ואין קונה לו אף משהגניע כבר האבידות לתוך חצרו, ע"כ. [ועי' ברע"א (ד"ה) השמטות לב"מ כו. תוד"ה דשתיק) שחולק על דברי הנתיבות, וס"ל דלא מהני מה שאומר לאחר שהגניע האבידה לחצרו שאינו רוצה שתזכה לו חצרו. וכן מבואר בבית יצחק (ח"א סי' כא). אלא דעיי"ש ברע"א שכת' דהיינו טעמא דלא מהני כוונה בכ"ה כי כבר נתחייב בהשבתה ובעל כרחו התורה רוצה שתזכה לו חצרו באבידה כדי לקיים את מצוות השבת אבידה. ולפי"ז י"ל שיודה בני"ד דיועיל גילוי דעתו של עכשיו שאין דעתו לקנות בקן. ועי' בתוס' (ב"ב ב' ד). ד"ה אדעתא [ובמנהא אפרים (קנין חצר סי' ה) שיש מח' בהא דהש"ך. ולפי"ז י"ל דהיכן שמגלה דעתו שאינו רוצה שתקנה לו חצרו ליכא משום מזומן. ואף אם נימא דלא כהנתיבות דס"ל שמהני גילוי דעתו של עכשיו מ"מ אם מגלה דעתו מדעיקרא דלא ניתא ליה שיקנה חצרו כל קן שיבוא לשם מהני.

אלא דשו"ר באמרי יושר (אריק סי' קנח) שנקט דכל מה שהיה בתוך ביתו אע"פ שהפקיר מדעיקרא מזומן מקרי. וכן כוון בתשובות והנהגות (ח"ה ש"ן ע"ה אה"מ) דכיון שהביצים נמצאים בחצרו המשתמרת ובידו ליטלם בכל עת שירצה הרי הקן מזומן בכך. וכן צידד במנהא אשר (פ"ה כי תצא סי' מ) [ועיי"ש בדמקום שאין הדרך להשתמש בו כגון באדן החלון אינו בכלל מזומן]. שו"ר במנהא שלמה (דפוס ישן ח"ב סי' צו אות ב) שהעלה ענין סברא זו דבכ"ה"א כיון שיכול בעל החצר בכל עת ובכל שעה לחזור ממה שאמר קודם, יתכן דהרי זה חשיב כקן שהיה ממש בידו כיון דאז תזכה לו חצרו אפילו שלא מדעתו, ע"כ.

אולם מהפוסקים שנקטו דהנהיג הפקר לאחר שקנו ברשותו מוכח דלא ס"ל מלשם אפרים (קנין חצר סי' ה) שיש מח' בהא ע"פ א), וע"כ נתן עצה שיאמר לפני שהאם תבוא לרשותו שאינו מתכוון לזכות באמא או בביצים, ואז אינו נקרא מזומן. וכן נקט הגר"ח פישר זצ"ל [אבן ישראל ח"ה סי' צו]. והוסיף הגר"ח פ"פ שיינברג זצ"ל (שם תשובת הגר"ח א"א אות ד) דאם מכוון במחשבתו דאין ברצונו לזכותו סגי. [ולפי"ז אף לפי סברת הגרשז"א זצ"ל הנ"ל יכול לקיים המצוה].

מעתה י"ל דקן ברשות פרטית במקום שמגלה דעתו מעיקרא שאינו רוצה לקנות את הקן, לדעת הרבה פוסקים אפשר לקיים בו מצוות שילוח הקן. ובזמננו י"ל דסתמא דמילתא אין דעתם של אנשים לקנות את הקן כיון דלא ניתא להו לא באמא ולא בביצים, וע"כ רשאי לקיים בקן הנמצא ברשותו מצוות שילוח הקן אף כשלא גילה דעתו מדעיקרא (לדעות דמקרי "כי נמצא" אף בקן הנמצא ברשותו כל שלא זכה בו). ושו"ר שכן דעת הגר"ח שליט"א (שם ע"מ ס), דהנהיגו שיינברג זצ"ל (שם אות ה).

מסקנא דדינא -

העולה לדינא, קן ברשות פרטית במקום שמגלה דעתו מעיקרא שאינו רוצה לקנות את הקן, לדעת הרבה פוסקים אפשר לקיים בו מצוות שילוח הקן. ובזמננו סתמא דמילתא אין דעתם של אנשים לקנות את הקן, וע"כ רשאי לקיים בקן הנמצא ברשותו מצוות שילוח הקן.

הר"י יושב דישן שנת קבע אחר שנגמר היום היו הפסק, וא"כ מסתבר לומר דהיינו דזוקא בישן על מנתו דדרכו, ולא בישן בתחילת הלילה לזמן קצר בבניו ודעתו אח"כ לישן שנתו העיקרית, וכן לא במי שישן ביום ונמשכה שנתו גם בתחילת הלילה, דבכ"ה י"ל דאינו הפסק, דלא גרע משנת קבע (ב"מ).

ובסעיף י"ג כתב השו"ע דהמשכים קודם אור היום ללמוד מברך ברכות התורה, וא"צ לחזור ולברך משילך לבבוכ"ס.

וכתב הפר"ח (רי"ש סי' מ"ו וסי' מ"ז ס"ק י"ג) דהקם בחצות לילה ודעתו לחזור ולישן, יברך בקומו ברכות תורה, ויחזור שוב ויברך בבוקר, דשינת קבע בלילה על מנתו לכו"כ ע"ה הפסק. אך אם קם אדעתא שלא לחזור ולישן ובתוך לימודו תקפתו שינה נראה שא"צ לחזור ולברך.

ובבכ"ה (ס"ק א) הביא כיוצא ב"מ משמיה דמה"ר זיין (בספר שערי ישועה כ"י) דהקם באשמורת ולומר וחזור לישן על מנתו שנת קבע, כשקם בראשונה יברך ברכות התורה, וכשיקום שנית יחזור ויברך ברכות התורה כיון שישן שנת קבע (ושנת עראי היינו כשהוא ישן ראשו על ברכיו). ע"כ.

אולם השלמי ציבור (דיני ברכות השחר - ס"ב וס"ד) הביא משמיה הרשב"א ז"ל דהקם בחצות ואמר כל ברכות השחר, ואפי' אם רוצה לישן אח"כ אין בכך כלום וה"ל כישן ביום. וכתב דנהיה מדברי שכשחזור לישן א"צ לברך בקומו ברכת התורה פעם שניה.

ובכ"ה (סי' מ"ז ס"ק מ"ט) כתב דהמנהג (אצל הספרדים) כאר"י והרשב"א ז"ל דהקם בחצות כל הברכות כולם עד ענטי"ז עד סוף ברכות התורה בשם ומלכות, ואפי' אם דעתו לחזור ולישן עוד, ואח"כ אינו חוזר ומברך כלום דהוי כאלו ישן ביום, ודלא כפר"ח.

והשערי תשובה (סי' מ"ז ס"ק ד') אחר שהביא דברי הרשב"א כתב - ונראה טעמו, דמסתמא בדעתו לפטור עצמו על כל היום אע"פ שדעתו לישן שנית. וראיתו שבפ"מ גניח דברי הפר"ח בזה בצ"ע. ולדינא נראה דבדעתו תליא, שאם היה בדעתו לפטור רק לימוד זה עד שנת השינה השנית, פשיטא שצריך לחזור ולברך כשקם שנית, שא"כ בסתמא אע"פ שדעתו לחזור ולישן מ"מ כדי שלא להרבות בברכות דעתו לפטור כל היום, לכן א"צ לחזור ולברך.

וכ"כ לדינא במשנ"ב (ס"ק כ"ט) דהמשכים קודם אור היום ללמוד מברך ברכות התורה, ואף אם חזר אחר"כ שינת קבע קודם אור היום או ביום א"צ לחזור ולברך, כי מסתמא דעתו של אדם לפטור בברכה זו עד שינת הלילה שאחריו. אלא דהוסיף דכ"ז לפי ה"א בסעיף י"ג (דשינת קבע ביום לא היה הפסק), אבל לפי מ"ש שם דאף בשנת קבע ביום הפסק, לא הפסיד, כ"ש בזה שהיה ישן שינת קבע קודם אור היום דהמברך לא הפסיד.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני תפילות שבת קדש

הטעם שבשבת אין י"ח ברכות - כי ואולם ביום החול נמשך הדבר כפי סדר זה. ובבית הקודש לא הטריווח הכמים היום האדם ביותר משבע ברכות, כי הנה היום מקודש ומבורך בעצמו, ועוד בהמשכת השפע, ודי שישתדל האדם על הכלל, והיינו שבע ברכות, שלש ראשונות של השלשה סוגים (היינו שלשה סוגי השפעות שהזכיר לעיל שבהם נמשך השפע העליון בכללותו), וכן שלש האחרונות... והאמצעית על כלל קדושת היום שתתחזק ותאיר ותמשול, והיא העזרות ומשלמת לכל הפרטים... (רמח"ל, דרך ה' ח"ד, פ"ו, יב)

ע"י קדושת השבת מקבלים 'אות' ויותר ממעלת התפילין - ויהנה נצטוונו להתעטר בעיטור זה כל הימים, חוץ מימי הקודש, שהם עצמם 'אות' לישראל, ומצידים מתעטרים ישראל בעיטוריהם בלי השתדלות אחר, מה שאין כן שאר הימים שאי אפשר להשיג העיטור האל והשתדלות הזה, וגם האחר ההשתדלות עצמו אין מעלת העיטור המושג בו כמעלת העיטור הנמשך מאילו בימי הקודש, אלא פחות ממנו הרבה... (רמח"ל, דרך ה' ח"ד, פ"ו, ח)

נערך ע"י מחבר סדרת

"עבודת המועדים"

© שמענת אמיקתא

AMIKTA571@GMAIL.COM